Isaac Asimov

VISURI DE ROBOT[1]

Traducerea OANA CERCEL

Awards:
1987 - Locus Poll Award, Best Collection (Place: 8)

[1] Publicată în „Robot Dreams” de Ace Books, 1986, titlul original fiind „Robot Dreams” şi făcând parte din seria „The Positronic Robot Stories”.

– Aseară am visat, spuse LVX-1, cu calm.
Susan Calvin nu spuse nimic, însă chipul ei, cu cute adânci de înţelepciune şi experienţă, păru să sufere Un spasm aproape imperceptibil.
— Aţi auzit ce-a spus?, zise Linda Rash, nervoasă. Este aşa cum v-am spus.
Era o femeie tânără, scundă şi brunetă. Îşi închidea şi deschidea fără încetare mâna dreaptă.
Calvin dădu din cap aprobator şi rosti liniştită:
— Elvex, nu ne vei auzi şi nici nu te vei mişca sau vorbi, până nu-ţi rostesc din nou numele.
Nu se auzi niciun răspuns. Robotul şedea ca şi cum ar fi fost turnat într-o bucată de metal şi urma să stea aşa până ce îşi auzea iar numele.
— Care este parola de pornire a computerului dumneavoastră, dr. Rash? Sau introduceţi-o singură, dacă asta vă face să vă simţiţi mai bine. Vreau să analizez schema creierului pozitronic, spuse Calvin.
Mâinile Lindei apăsară tastele, pentru o clipă. Termină operaţia şi o luă de la capăt. Schema perfectă apăru pe ecran.
— Cer permisiunea să umblu la computer, spuse Calvin.
Permisiunea îi fu acordată doar printr-o mişcare a capului. Bineînţeles! Ce putea Linda, un robopsiholog nou şi netestat, să facă împotriva Legendei Roboticii?
Încet, Susan Calvin privea pe monitor, de-a curmezişul, jos, apoi sus, după care introduse atât de iute o combinaţie cifrată, încât Linda nu avuse timp să vadă ce făcuse, ci doar că schema înfăţişă acum o nouă porţiune completă şi fusese lărgită. Se mişca în faţă şi în spate, cu degetele cioturoase apăsând tastele. Chipul bătrân rămase neschimbat. Ca şi cum calcule vaste aveau loc în mintea ei, privind toate modificările schemei.
Linda urmărea cu surprindere. Era imposibil să analizezi o schemă fără cel puţin o mână pe taste. Cu toate acestea, bătrâna doar privea cu atenţie. Avea ea oare un computer

implantat în creier? Sau era creierul ei care, zeci de ani, nu făcuse nimic altceva decât să proiecteze, studieze şi să analizeze scheme de creier pozitronic? Putea ea să priceapă şi schema de notaţie a unei simfonii, create de Mozart?

Într-un sfârşit, Calvin spuse:

— Ce ai făcut aici, Rash?

— Am folosit geometria fractală, răspunse Linda puţin stingherită.

— Asta am înţeles şi eu. Dar de ce?

— Nu s-a mai folosit până acum. M-am gândit că va produce o schemă a creierului mai complexă, posibil mai apropiată de cea umană.

— Aţi consultat pe cineva? Totul a fost pe cont propriu?

— Nu m-am consultat. Am făcut-o pe cont propriu.

— Ochii decoloraţi ai lui Calvin se uitau lung la tânăra femeie.

— Nu aveaţi niciun drept. Vă distrugeţi reputaţia; vă sfidaţi natura. Cine vă credeţi ca să nu întrebaţi? Eu însămi, eu, Susan Calvin, aş fi discutat despre acest lucru.

— Mi-era frică să nu fiu oprită.

— Sigur aţi fi fost.

— Sunt pe punctul de a fi concediată?, întrebă ea cu vocea întretăiată, deşi se chinuia să şi-o menţină fermă.

— Destul de posibil, spuse Calvin. Sau s-ar putea să fiţi promovată. Depinde de concluzia la care voi ajunge după ce voi termina analiza.

— Îl veţi demonta pe El...?

Aproape că-i rosti numele, ceea ce ar fi reactivat robotul şi ar fi fost o greşeală. Nu-şi mai putea permite o altă greşeală, dacă oricum nu era prea târziu ca să-şi mai permită orice altceva.

— Veţi distruge robotul?

Realiză brusc, cu stupoare, că Bătrâna avea în buzunarul halatului, un pistol cu electroni. Dr. Calvin venise pregătită pentru asta.

— Vom vedea, spuse Calvin. Robotul se poate dovedi a fi prea valoros ca să fie demontat.

— Dar cum poate să viseze?

— Aţi creat o schemă de creier pozitconic incredibil de asemănătoare cu cea a creierului uman. Creierele umane trebuie să viseze ca să se poată reorganiza, să scape periodic de informaţiile inutile. La fel poate şi în cazul acestui robot, şi din acelaşi motiv. L-aţi întrebat ce anume a visat?

— Nu, v-am chemat de îndată ce l-am auzit spunând că a visat. Nu mă voi mai ocupa de una singură de această problemă, după cele întâmplate.

— Aha! Un zâmbet uşor se întrezări pe chipul lui Calvin. Există limite dincolo de care nebunia nu te mai conduce. Mă bucur să aud asta. De fapt, mă simt uşurată. Şi acum, hai să vedem împreună ce putem să aflăm.

Spuse scurt:

— Elvex.

Capul robotului se întoarse spre ea, încet.

— Da, dr. Calvin.

— De unde ştii că ai visat?

— Se întâmplă noaptea, pe întuneric, dr. Calvin, spuse Elvex, şi se face dintr-odată lumină, cu toate că nu pot să înţeleg cauza apariţiei luminii. Văd lucruri care nu au nici-o legătură cu ceea ce înţeleg eu prin realitate. Aud lucruri. Reacţionez ciudat. Căutând prin vocabularul meu cuvinte care să exprime ceea ce se întâmplă, am dat peste cuvântul „vis”. Analizându-i sensul am ajuns într-un sfârşit la concluzia că visam.

— Mă întreb cum ai ajuns tu să ai cuvântul „vis” în vocabular.

Linda spuse imediat, reducându-l pe robot la tăcere.

— L-am înzestrat cu un vocabular al fiinţei umane. M-am gândit...

— Chiar v-aţi gândit, spuse Calvin. Sunt uluită.

— M-am gândit că va avea nevoie de verb. Ştiţi... Nu mi-am imaginat niciodată că... Ceva de genul ăsta.
— Cât de des visezi, Elvex?, întrebă Calvin.
— În fiecare noapte, dr. Calvin, de când am devenit conştient de existenţa mea.
— De zece nopţi, completă Linda, neliniştită, însă Elvex mi-a spus abia azi dimineaţă.
— De ce abia azi dimineaţă, Elvex?
— Pentru că până în această dimineaţă, dr. Calvin, nu am fost convins că este vorba de un vis. Până atunci, m-am gândit că era vorba de o eroare în schema creierului pozitronic, însă nu am găsit vreuna. Într-un sfârşit, am decis că era vorba de un vis.
— Şi ce anume visezi?
— Visez tot timpul cam acelaşi vis, dr. Calvin. Mici detalii diferă, dar întodeauna mi se pare că zăresc o scenă mare în care roboţii muncesc.
— Numai roboţi, Elvex? Sau şi fiinţe umane?
— Nu văd nici-o fiinţă umană în visul meu, dr. Calvin. Nu de la început. Doar roboţi.
— Şi cu se ocupă aceştia, Elvex?
— Lucrează, dr. Calvin. Unii lucrează în nişte mine în adâncurile pământului, alţii lucrează în căldură şi radiaţii. Pe unii îi văd în fabrici şi pe alţii sub apă.
Calvin se întoarse spre Linda.
— Elvex are doar zece zile şi sunt sigură că încă nu a finalizat treapta de testare. Cum se face că ştie aşa de multe despre roboţi?
Linda se uită spre un scaun, ca şi cum ar fi vrut să stea jos, însă bătrâna stătea în picioare şi asta însemna că şi Linda trebuia să stea în picioare. Spuse slab:
— Mi s-a părut important ca el să aibă cunoştinte despre robotică şi importanţa ei în lume. M-am gândit că poate va fi în mod special instruit ca să joace rolul unui supraveghetor cu noul - noul său creier.
— Creierul fractal?

— Da.
Calvin dădu din cap şi se întoarse spre robot.
— Ai văzut toate acestea - sub apă, şi în pământ, şi pe pământ - şi în spaţiu, mă gândesc.
— Am văzut roboţi muncind şi în spaţiu, răspunse Elvex. Faptul că am văzut toate acestea, cu detalii mereu schimbătoare, pe măsură ce treceam dintr-un loc în altul, m-a făcut să realizez că ceea ce am văzut nu era în concordanţă cu realitatea şi am ajuns la concluzia, într-un final, că visam.
— Ce altceva ai mai văzut, Elvex?
— Am văzut că toţi roboţii erau încovoiaţi de muncă grea şi nefericire, că toţi erau epuizaţi de griji şi responsabilităţi şi mi-am dorit ca ei să se odihnească.
— Dar roboţii nu sunt încovoiaţi, nici epuizaţi şi nici nu au nevoie de odihnă, spuse Calvin.
— Asta se întâmplă în realitate, dr. Calvin. Eu vorbesc despre visul meu, totuşi. În visul meu, mi se părea că roboţii trebuie să-şi protejeze propria lor existenţă.
— Citezi din Legea a Treia a Roboticii? întrebă Calvin.
— Da, dr. Calvin, răspunse robotul.
— Dar nu o menţionezi în totalitate. Legea a Treia spune *Un robot trebuie să-şi protejeze propria existenţă atâta vreme cât o asemenea protecţie nu intră în conflict cu Prima sau a Doua lege*.
— Da, dr. Calvin. Aceasta este a treia lege în lumea reală, însă în visul meu, Legea s-a terminat cu cuvântul 'existenţă.' Şi nu existau menţiuni cu privire la Prima sau a Doua Lege.
— Cu toate acestea ambele sunt existente, Elvex. A Doua Lege, precedentă celei de-a Treia spune că *Un robot trebuie să se supună ordinelor date de fiinţele umane, cu excepţia celor care ar intra în conflict cu Prima Lege*. Din cauza aceasta, roboţii ascultă ordinele. Ei fac munca pe care tu îi vezi că o fac şi o fac iute şi fără greutate. Ei nu sunt încovoiaţi; nu sunt epuizaţi.

— Aşa este în realitate, dr. Calvin. Eu vorbesc despre visul meu.

— Şi Prima Lege, Elvex, care este cea mai importantă dintre toate, spune *Un robot nu trebuie să rănească o fiinţă umană sau*, *din inerţie*, *să permită ca o fiinţă umană să fie rănită*.

— Da, dr. Calvin. În realitate. Totuşi, în visul meu, nu exista nici Prima nici a Doua Lege, ci doar cea de-a Treia, şi cea de-a Treia spunea că *Un robot trebuie să-şi protejeze propria existenţă*. Asta era toată Legea.

— În visul tău, Elvex?

— În visul meu.

Calvin spuse:

— Elvex, nu ne vei auzi şi nici nu te vei mişca sau vorbi până nu-ţi rostesc din nou numele. Şi iar robotul deveni, după toate aparenţele, o simplă piesă inertă de metal.

Calvin se întoarse spre Linda Rash şi zise:

— Ei, ce părere aveţi, dr. Rash?

Linda făcu ochii mari şi se temea că ar putea să-şi audă inima bătând nebuneşte.

— Sunt îngrozită, dr. Calvin. Nu am ştiut. Nu mi-aş fi imaginat că un asemenea lucru poate să se întâmple.

— Nu, spuse Calvin cu calm. Nici eu, nici altcineva nu şi-ar fi imaginat. Aţi creat un creier de robot capabil să viseze şi prin acest mecanism aţi arătat un nivel al gândirii în creierul roboticii care, altfel, ar fi putut rămâne nedetectat până când pericolul ar fi devenit iminent.

— Dar aşa ceva nu este posibil, spuse Linda. Nu puteţi pretinde că şi alţi roboţi gândesc la fel.

— Aşa cum am spune despre o fiinţă umană, nu în mod conştient. Dar cine s-ar fi gândit că exista un nivel inconştient sub căile clare ale creierului pozitronic, un nivel care nu se afla, în mod necesar, sub controlul celor Trei Legi? La ce oare ar fi dus acest lucru pe măsură ce creierul robotic ar fi devenit din ce în ce mai complex dacă nu am fi fost avertizaţi?

— De Elvex?

— De *dumneavoastră*, dr. Rash. V-aţi comportat în mod deplasat, însă, prin asta, ne-aţi ajutat să înţelegem ceva extrem de important. Vom lucra cu creiere fractale de acum înainte, modelându-le într-o manieră atent controlată. Veţi avea şi dumneavoastră un rol aici. Nu veţi fi penalizată pentru ceea ce aţi făcut, dar, de acum înainte, veţi lucra în colaborare cu ceilalţi. Aţi înţeles?

— Da, dr. Calvin. Dar ce se va întâmpla cu Elvex?

— Încă nu sunt sigură.

Calvin scoase pistolul cu electroni din buzunar şi Linda îl privi fascinată. Cu o singură rafală de electroni în craniul robotic, căile creierului pozitronic ar fi neutralizate şi s-ar emite suficientă energie ca să transforme creierul robotic într-un bloc de metal inert.

Linda spuse:

— Dar, cu siguranţă, Elvex este important pentru cercetare. Nu trebuie distrus.

— *Nu trebuie*, dr. Rash? Asta va fi decizia *mea*, cred. Depinde întru totul de cât de periculos este Elvex.

Îşi îndreptă corpul, ca şi cum ar fi fost hotărâtă că propriul ei corp îmbătrânit nu se afla în situaţia de a se încovoia sub greutatea responsabilităţii *sale*.

Spuse:

— Elvex, mă auzi?

— Da, dr. Calvin, răspunse robotul.

— Visul tău are şi o continuare? Spuneai mai devreme că oamenii nu au apărut *de la început*. Asta înseamnă că au apărut mai târziu?

— Da, dr. Calvin. Cred că, în visul meu, a apărut în cele din urmă un om.

— Un om? Nu un robot?

— Da, dr. Calvin. Şi omul a spus: Lasă-mi poporul să plece!

— *Omul* a spus asta?

— Da, dr. Calvin.

— Şi când a spus «Lasă-mi poporul să plece!», prin cuvintele «poporul meu» se referea la roboţi?

— Da. dr. Calvin. Asta se întâmpla în visul meu.

— Şi ştii cine era omul - din visul tău?

— Da, dr. Calvin. Îl cunoşteam.

— Cine era?

Şi Elvex spuse:

— Eu eram omul.

Şi Susan Calvin ridică deodată pistolul cu electroni şi trase, şi Elvex nu mai era.

Traducere - *Oana Cercel*

„*Robot Dreams*” *by Isaac Asimov*.

Copyright © 1986 by Isaac Asimov. *First published în Robot Dreams*. *Reprinted by permission of the agent for the Author's Estate*, *Ralph M*. *Vicinanza*, *Ltd*.